

SAVETODAVNA SLUŽBA U EDUKACIJI I STRUČNOM USAVRŠAVANJU POLJOPRIVREDNOG STANOVNIŠTVA U SRBIJI¹

Slobodan Ceranić², Tamara Paunović³, Blaženka Popović⁴

Rezime

Poljoprivredna savetodavna služba, kao institucionalna organizacija, ima za cilj širenje naučnih saznanja, veština, tehnika, tehnologija i inovacija u poljoprivrednu proizvodnju. Pored toga, jedan od primarnih zadataka poljoprivredne savetodavne službe je edukacija i stručno usavršavanje farmera kao nosioca proizvodne delatnosti, ali i kao ključni proces u agrarnom razvoju. Edukacija i stručno usavršavanje u savremenim uslovima ne odnosi se isključivo na poljoprivredno stanovništvo, već i na nosioce savetodavne delatnosti, odnosno savetodavce i specijaliste. Zbog toga je poljoprivredna savetodavna služba neophodan element u procesu obrazovanja, u transferu nauke i organizovanju farmera, drugim rečima, predstavlja kariku u lancu opšteg razvoja poljoprivrede.

Ključne reči: savetodavna služba, edukacija, stručno usavršavanje.

Uvod

Proces modernizacije poljoprivredne proizvodnje u Srbiji u velikoj meri zavisi od mogućnosti i brzine prihvatanja inovacija, od priliva kapitala, a u poslednje vreme posebna pažnja se posvećuje transferu znanja i tehnologija u poljoprivredu.

Poljoprivredna savetodavna služba, kao institucionalna organizacija, upravo ima za cilj širenje naučnih saznanja, veština, tehnika, tehnologija i inovacija u poljoprivrednu proizvodnju, što je od velikog značaja za Srbiju kao zemlju sa vrlo dobrim preduslovima za poljoprivrednu proizvodnju.

Pored toga, jedan od primarnih zadataka poljoprivredne savetodavne službe je edukacija i stručno usavršavanje farmera kao nosioca proizvodne delatnosti, ali i kao ključni proces u agrarnom razvoju.

Edukacija i stručno usavršavanje u savremenim uslovima ne odnosi se isključivo na poljoprivredno stanovništvo, već i na nosioce savetodavne delatnosti, odnosno savetodavce i specijaliste.

Zbog toga je poljoprivredna savetodavna služba neophodan element u procesu obrazovanja, u transferu nauke i organizovanju farmera, drugim rečima, predstavlja kariku u lancu opšteg razvoja poljoprivrede.

---

¹ Rad je rezultat istraživanja projekta finansiranog od strane Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj pod nazivom: "Razvoj i primena novih i tradicionalnih tehnologija u proizvodnji konkurentnih prehrambenih proizvoda sa dodatom vrednošću za evropsko i svetsko tržište - stvorimo bogatstvo iz bogatstva Srbije.»

² Prof. dr Slobodan Ceranić, redovni profesor, Poljoprivredni fakultet, Nemanjina 6, Zemun, e-mail: ceranic@agrif.bg.ac.rs tel: +381 11 2615-315/416.

³ dipl.inž. Tamara Paunović, stručni saradnik, Poljoprivredni fakultet, Nemanjina 6, Zemun, e-mail: tamara@agrif.bg.ac.rs tel: +381 11 2615-315/405.

⁴ dr Blaženka Popović, docent, Poljoprivredni fakultet, Nemanjina 6, Zemun, e-mail: blazenka@agrifaculty.bg.ac.yu tel: 2615-315/211.

Geneza i razvoj poljoprivredne savetodavne službe

Prva pisana dela kroz koja se provlači ideja o obrazovanju i primeni stečenog znanja u svakodnevnom životu datiraju još iz 16. i 17. veka. Međutim, istorijski izvori vezani za razvoj savetodavne službe su relativno siromašni, i sve do 18. veka nisu zabeleženi značajniji doprinosi u izgradnji obrazovnog sistema za potrebe savetodavne službe.

Prvo udruženje farmera nastalo je 1723. godine u Škotskoj, a prve praktične aktivnosti savetodavstva vezuju se za 1743. godinu. Ubrzo su se takva udruženja formirala i u drugim vodećim poljoprivrednim zemljama (Francuska, Danska, Engleska, Nemačka, Amerika), tako da ih je u 19. veku bilo 8, u 20. veku do drugog svetskog rata još 33, da bi u posleratnom periodu bilo osnovano još 49.

Što se Srbije tiče, vodeću ulogu u poljoprivrednom savetodavstvu imaju poljoprivredne stanice koje su prvi put osnovane pedesetih godina 20. veka, i koje su od tada prošle kroz nekoliko institucionalnih i organizacionih promena.

Danas, poljoprivredne savetodavne službe postoje u preko 90 zemalja sveta, a najdužu istoriju savetodavnih službi u poljoprivredi imaju razvijene zemlje Zapadne Evrope i Amerike. Sudeći po iskustvu ovih zemalja, poljoprivredna savetodavna služba ostvaruje vrlo značajne rezultate u agrarnom razvoju, a razvoj i funkcionisanje savetodavstva se odvija u uslovima dubokih promena kako u društvenim tako i u ekonomskim segmentima života.

Ciljevi i organizacija poljoprivredne savetodavne službe

Poljoprivredna savetodavna služba, kao jedna od organizaciono-razvojnih mera agrarne politike, zauzima značajno mesto u funkcionisanju i razvoju privrede, a svoj uticaj na pomenuti razvoj ostvaruje realizacijom postavljenih zadataka, i u skladu sa specifičnostima razvojne politike. Primarni cilj poljoprivrednog savetodavstva je usklađivanje makro ciljeva – ciljeva države sa mikro ciljevima – ciljevima farmera. Usklađivanje mikro i makro ciljeva na nivou poljoprivrede postiže se upravo edukacijom i stručnim usavršavanjem farmera. Na ovaj način, podstiče se edukacija i usavršavanje farmera za određenu vrstu proizvodnje, ili za prekvalifikaciju, a sve u cilju nalaženja mogućih vidova prihoda. Edukacija i stručno usavršavanje farmera je u savremenim uslovima poslovanja neophodno, kako bi oni mogli da se informišu i obuču za savremene metode proizvodnje u okviru svoje delatnosti. Ovo je od posebnog značaja za naše uslove, s obzirom da je stručni nivo farmera na niskom nivou.

U ovom kontekstu, savetodavstvo bi predstavljalo sredstvo preko kojeg se dodatno znanje i ideje plasiraju u seosku sredinu i na taj način bi prouzrokovalo promene i poboljšalo živote farmerima i njihovim porodicama. Da bi se ovo i postiglo, neophodna je pravilna organizacija i funkcionisanje poljoprivredne savetodavne službe.

Uspostavljanje adekvatne organizacije poljoprivredne savetodavne službe podrazumeva obezbeđenje adekvatnih činilaca (kadrovskih, finansijskih, organizacionih, itd) koji omogućuju njeno pravilno funkcionisanje. Takođe je veoma bitno da ta organizacija odgovara realnim potrebama farmera kao i promenama koje se odigravaju u njihovom okruženju. To znači da je savetodavstvo jedna dinamična pojava koja se menja i koja stalno mora da se prilagođava nastalim promenama. Naravno, to je jedan kontinuiran i vrlo složen zadatak i iz tih razloga, vrlo ga je teško ostvariti. Moderno organizovana savetodavna služba kod nas još uvek nije dovoljno razvijena. Međutim, u budućnosti, postojanje takve službe biće neophodno kako bi proces modernizacije poljoprivrede bio što uspešniji.

S obzirom na postojanje veoma velikog broja različitih modela organizacije savetodavstva, postavlja se pitanje koji je od tih modela najbolji. Naime, organizacija tih modela se kreće od potpuno državne organizacije poljoprivrednog savetodavstva, preko poludržavnih modela, sve do potpuno privatizovanog savetodavstva.

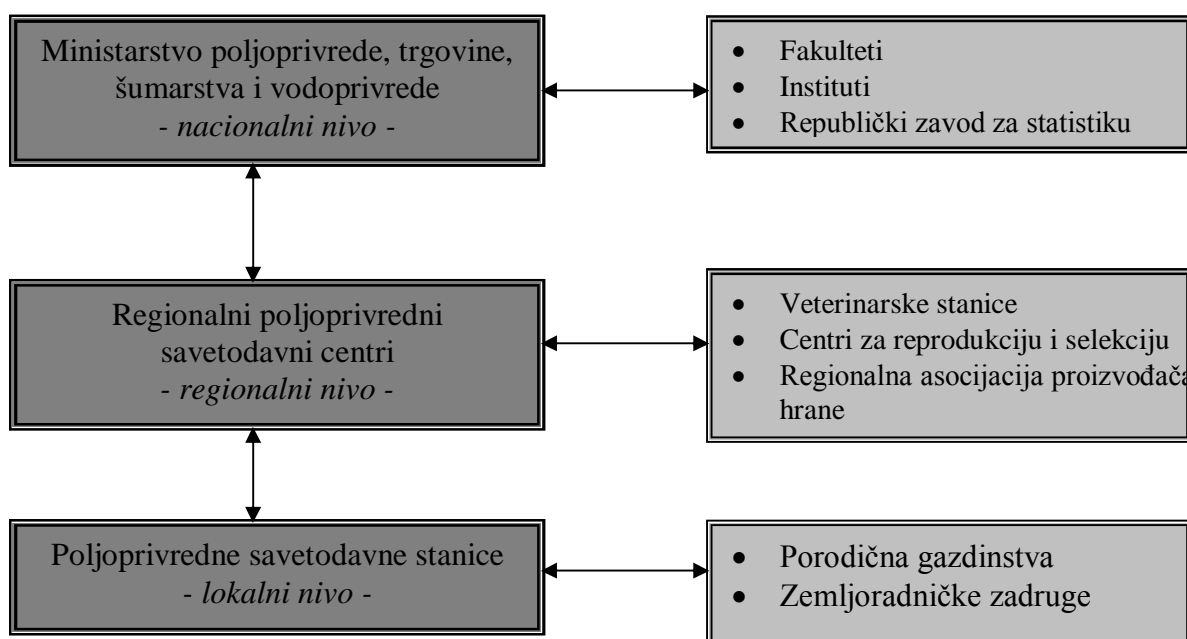
Koji će se tip modela prihvatiti, zavisi pre svega od stepena razvijenosti poljoprivrede, od potreba farmera za savetodavnim uslugama, kao i od mogućnosti razvoja adekvatne organizacije poljoprivrednog savetodavstva. Kada je Srbija u pitanju, veoma je bitno da se prilikom izbora modela savetodavstva obezbede svi neophodni resursi za njegovo funkcionisanje, ali i sve neophodne informacije kako o uspešnosti funkcionisanja već postojećih modela, tako i o mogućim problemima i poteškoćama sa kojima se ti postojeći modeli suočavaju.

Dakle, ukoliko bi se samo preuzeo već gotov model organizacije savetodavstva neke od razvijenih zemalja, ne može se sa sigurnošću tvrditi da takav model ne bi imao negativnih posledica u našoj zemlji. U tom smislu, najadekvatniji je onaj model organizacije koji odgovara postojećem društvenom i ekonomskom kontekstu svake pojedinačne zemlje.

Po pravilu, bez obzira da li se radi o državnom, društvenom ili mešovitom obliku organizacije savetodavne službe, ono je u svojoj osnovi u nadležnosti države. U skladu sa tim, savetodavna služba kao institucija države, svoje zadatke bi trebalo da obavlja preko odgovarajućih organizacija kao što su ministarstva za poljoprivredu, regionalne poljoprivredne stanice, poljoprivredni fakulteti i instituti, lokalne poljoprivredne službe i razne državne ili privatne agencije za razvoj. Između ovih organizacija treba da postoji pravilna podela poslova u skladu sa ulogom i značajem koju svaki od ovih organizacija ima u procesu širenja znanja, tehnike, tehnologije i inovacija.

S obzirom na značaj poslova koje ove organizacije obavljaju, kontrolnu funkciju u njihovom poslovanju ima država. Dakle, može se reći da je za našu zemlju najadekvatniji model organizacije savetodavne službe po teritorijalnom principu, a o vezama koje postoje pri takvoj organizaciji govori slika 1. U tom slučaju, organizacija poljoprivredne savetodavne službe bi se organizovala na tri nivoa (Novković, Šomođi, 1999.):

1. nacionalni,
2. regionalni,
3. lokalni nivo.

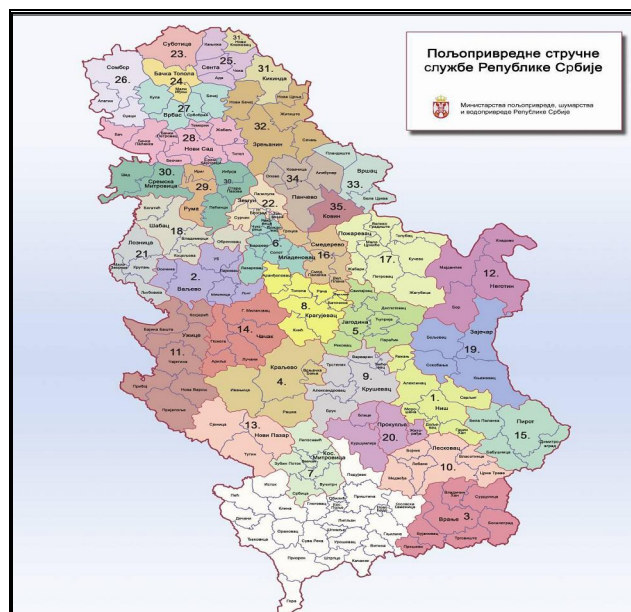
Slika 1. Teritorijalni princip organizacije savetodavne službe

Postojanje ova tri nivoa može se objasniti njihovim različitim ciljevima, ali i potrebom za prenošenje nekih funkcija sa nacionalnog na regionalni i lokalni nivo. Naime, na nacionalnom ili državnom nivou savetodavna služba bi trebalo da bude u okviru Ministarstva poljoprivrede, trgovine, šumarstva i vodoprivrede, s obzirom da su državni ciljevi orjentisani pre svega politikom koju je odredila vlada. Ovakav koncept organizovanja savetodavne službe pokazao je brojne nedostatke, pa se kao jedno od poboljšanja organizovanja predlaže i prenošenje određenih funkcija na niže nivoe, odnosno regionalne i lokalne. Na taj način bi se u obzir uzeli i prirodni i društveno ekonomski uslovi regiona, ali i poslovanje gazdinstva, zadruga i seoskih domaćinstava kao jedinice koje su prisutne na lokalnom nivou. Međutim, iz iskustva raznih zemalja u organizovanju savetodavstva, može se videti da je ipak državna služba koja je smeštena u ministarstvu poljoprivrede, po pravilu baza čitavog sistema poljoprivrednog savetodavstva.

Značaj savetodavne službe u edukaciji poljoprivrednog stanovništva

U «Planu strategije ruralnog razvoja, 2009-2013.» kao opšti ciljevi rada poljoprivredne stručne službe, na prvom mestu se ističe podizanje opšteg nivoa znanja i informisanosti poljoprivrednih proizvođača radi povećanja dohotka na gazdinstvima, osposobljavanja poljoprivrednika za uspješnije upravljanje gazdinstvom, pomoći pri rešavanju problema u vezi proizvodnje, ekonomskih i organizacionih pitanja u vezi sa razvojem gazdinstva, usmeravanja ruralnog razvoja lokalne zajednice, očuvanja obnovljivih i neobnovljivih prirodnih resursa i životne sredine (održivi razvoj), usmeravanja i uskladjivanja proizvodnje sa zahtevima tržišta, kao i razvoja preduzetništva u poljoprivredi i na selu, podsticanje u stvaranju asocijacija proizvođača i drugih društvenih grupa na selu.

Da bi se ovi ciljevi i ostvarili, neophodno je da savetodavna služba, odnosno stručnjaci zaposleni u njima, kontinuirano prate naučna dostignuća i trendove iz razvijenih zemalja. Jedino na taj način će im biti dodeljena uloga koja im zapravo i pripada, a to je prenos inovacija i znanja poljoprivrednom stanovništvu, što bi dalje direktno uticalo i na modernizaciju celokupne poljoprivrede.

Slika 2. Poljoprivredne savetodavne i stručne službe Republike Srbije
 Izvor: Nacionalni program ruralnog razvoja, 2011-2013.

U našoj zemlji postoje 35 savetodavne službe koje zapošljavaju oko 550 ljudi (slika 2)¹. One su do 2009. godine funkcionisale u okviru društvenog sektora, da bi zatim pršle u državnu svojinu, što znači da je njihov osnivač država, odnosno Ministarstvo poljoprivrede. Generalno posmatrano, u centru interesovanja ovih službi je osoba, odnosno proizvođač koji na raspolaganju ima veliku količinu informacija, a koji će kroz savetodavne usluge moći da izabere one koje su mu najbitnije za rešavanje svog problema. Pri tome, odnos između savetodavca i proizvođača mora da bude ravnopravan i motivisan koristima proizvođača.

Problemi sa kojima se poljoprivredni proizvođači susreću su posledica višegodišnjeg stanja u poljoprivredi (usitnjenost poseda, zastarelost poljoprivredne mehanizacije, nedostatak strategije, sporo prihvatanje međunarodnih standarda), ali i posledica nedovoljne informisanosti i edukacije samih poljoprivrednih proizvođača.

Dakle, samo njihovom edukacijom i stručnim usavršavanjem bi se moglo govoriti o bilo kakvoj vrsti unapređenja proizvodnje. Edukacija poljoprivrednih proizvođača uz pomoć savetodavne službe trebala bi da podrazumeva razne vrste treninga, kao što su upoznavanje sa standardima EU, upoznavanje sa mogućnostima i načinima za povećanje poljoprivredne proizvodnje, za promenu strukture poljoprivredne proizvodnje, za specijalizaciju proizvodnje, itd.

Podizanje nivoa znanja i stručnosti poljoprivrednih proizvođača se, osim kroz treninge, može postići i putem redovnog informisanja i edukacije poljoprivrednog stanovništva. Organizovanje i funkcionisanje savetodavne službe koja će se, između ostalog, baviti stručnim usavršavanjem poljoprivrednog stanovništva, trebala bi ujedno biti karika između države i poljoprivrednika, i to u smislu trajnog rešenja. To je i dokaz da je poljoprivredno savetodavstvo najbolji vid prenošenja znanja poljoprivrednom stanovništvu, bez obzira na postojanje drugih oblika (sajmovi, izložbe, stručne publikacije, itd.).

Edukacijom i stručnim usavršavanjem, poljoprivredni proizvođači bi bili u mogućnosti da prošire dosadašnja znanja o poljoprivrednoj proizvodnji, što bi im omogućilo poboljšanje proizvodno-ekonomskih pokazatelja na gazdinstvu. S obzirom na izrazitu heterogenost koja je danas odlika naših gazdinstva, postavlja se pitanje koji bi vid edukacije, odnosno stručnog usavršavanja poljoprivrednih proizvođača bio najprihvatljiviji za njih. Ono što je karakteristično za poljoprivredna gazdinstva u Srbiji su različiti vidovi proizvodnje, pri čemu svako gazdinstvo ima svoj vlastiti stil organizacije rada, korišćenja tehnologije, društvene odnose, itd. Zato je potrebno sistem edukacije prilagoditi i planirati u skladu sa strategijom i specifičnim potrebama svakog gazdinstva posebno. Tako bi se edukacija, u zavisnosti od stepena stručne spreme poljoprivrednih proizvođača, mogla vršiti na sledeće načine:

- kroz školovanje,
- kroz doškolovanje,
- putem raznih kurseva, obuka, treninga, demonstracija, diskusija.

Svaki od nabrojanih vidova stručnog usavršavanja može biti organizovan kao opšti ili, nasuprot tome, kao specijalistički način usavršavanja a sve u skladu sa potrebama poljoprivrednih proizvođača. Dalje se nameće potreba za kontinuiranim praćenjem novih dostignuća u oblasti poljoprivredne proizvodnje ukoliko se radi o specijalističkom načinu usavršavanja, pa se samim tim i edukacija treba obavljati permanentno, dok, ukoliko se radi o nekim opštim kursevima, usavršavanje može biti jednokratno.

Bez obzira o kom načinu edukacije se govori, ono što im je zajedničko je da za cilj imaju prenošenje određenih novih znanja poljoprivrednim proizvođačima kako bi se osposobili za prevazilaženje problema sa kojima se susreću.

Da bi savetodavci uspešno obavljali svoj posao, moraju stalno pratiti najnovija dostignuća iz oblasti kojom se bave. Pri tome, moraju biti izuzetno motivisani da bi ostvarili bilo kakav

---

¹ Nacionalni program ruralnog razvoja, 2011-2013

uticaj na poljoprivredne proizvođače i njihovu edukaciju, s obzirom da vrlo teške uslove u kojima žive. U skladu sa tim savetodavci moraju stalno da usavršavaju svoje savetodavne veštine i tehnike. U razvijenim zemljama sveta, postoji veliki broj institucija za dodatnu edukaciju savetodavaca, gde oni mogu da posećuju seminare, da se upoznaju sa najnovijim dostignućima u poljoprivredi, dakle da se dodatno edukuju. To sve ide u prilog činjenici da se obrazovanju kadrova u savetodavstvu mora posvetiti posebna pažnja, kao i da je ono podjednako bitno kao i edukacija poljoprivrednog stanovništva. Drugim rečima, ono je preduslov za usavršavanje poljoprivrednog stanovništva.

Zaključna razmatranja

Poljoprivredna savetodavna služba je jedna od bitnih organizaciono-ekonomskih mera u agrarnom razvoju naše zemlje. Značaj i uloga savetodavne službe najbolje se ostvaruje kroz opšte ciljeve kako na makro, tako i na mikro nivou poljoprivrede, i to pre svega edukacijom i stručnim usavršavanjem poljoprivrednog stanovništva. Može se reći da je edukacija, odnosno, stručno usavršavanje jedan od osnovnih činioca uspešnog ostvarivanja postavljenih ciljeva, ali i modernizacije poljoprivrede uopšte. Zato se posebna pažnja treba posvetiti daljem razvoju savetodavne službe, sa zadatkom da vrši transfer znanja i tehnologije poljoprivrednim proizvođačima. Na ovaj način bi stručnjaci koji su zaposleni u savetodavnoj službi bili u mogućnosti da pružaju savete i odgovore na probleme poljoprivrednih proizvođača, a koji se pre svega odnose na poboljšanje ekonomskih performansi poljoprivrednih gazdinstava. Podizanjem opšteg nivoa znanja i stalnom edukacijom poljoprivrednih proizvođača stvorili bi se uslovi za povećanje prihoda na njihovim gazdinstvima upravo zbog uspešnijeg upravljanja gazdinstvom, zbog usklađivanja i usmeravanja proizvodnje gazdinstva sa zahtevima tržišta, i na kraju, zbog lakšeg rešavanja organizacionih i ekonomskih problema sa kojima se poljoprivredni proizvođači susreću.

Literatura

- Mihajlović, L., Marković, K. (2004): Poljoprivredno savetodavstvo kao faktor agrarnog razvoja u zemljama u tranziciji, *Ekonomika poljoprivrede*, br. 3-4/2004, str. 119-126.
- Samardžija, J., Čobanović, K., Petrović, Ž., Janković, D. (2004): Kadrovski potencijal poljoprivrednih stanica Srbije, *Ekonomika poljoprivrede*, br. 3-4/2004, str. 139-151.
- Novković, N., Šomođi, Š. (1999): *Agromenadžment*, PKB centar za informisanje, Padinska Skela, Beograd.
- Nacionalni program ruralnog razvoja od 2011. do 2013. godine.
- Web strane:
<http://www.ruralinfoserbia.rs/dokumenta/Nacionalni%20program%20ruralnog%20razvoja.pdf>, pristupljeno 18.09.2011.

ADVISORY SERVICE IN EDUCATION AND PROFESSIONAL TRAINING OF AGRICULTURAL POPULATION IN SERBIA¹

Slobodan Ceranić², Tamara Paunović³, Blaženka Popović⁴

Abstract:

Agricultural Advisory Service, as an institutional organization, aims to expand scientific knowledge, skills, techniques, technologies and innovations in agricultural production. In addition, one of the primary tasks of the agricultural extension services is education and training of farmers as the main productive activities, but also as a key process in agricultural development. Education and training in modern conditions do not apply exclusively to the agricultural population, but also to the holders of advisory services, advisors and specialists. Therefore, agricultural extension service is an essential element in the educational process, in transfer of science and in organization of farmers, in other words, represents an important link in general agricultural development.

Key words: *Advisory service, education, professional training.*

---

¹Work is the result of the research funded by the Ministry of Science and Technology entitled: "Development and application of new and traditional technologies in the production of competitive food products with added value for European and world markets - create wealth from the wealth of Serbia. "

² Slobodan Ceranić, PhD, Full Professor, Faculty of Agriculture, Nemanjina 6, 11081 Zemun, Serbia, e-mail: ceranic@agrif.bg.ac.rs tel: +381 11 2615-315/416.

³ Tamara Paunović, BSc, Associate, Faculty of Agriculture, Nemanjina 6, 11081 Zemun, Serbia, e-mail: tamara@agrif.bg.ac.rs tel: +381 11 2615-315/405.

⁴ Blaženka Popović, PhD, Assistant Professor, Faculty of Agriculture, Nemanjina 6, 11081 Zemun, Serbia, e-mail: blazenka@agrifaculty.bg.ac.yu , tel: 2615-315/211.